

TATIANA DE ROSNAY

Saros raktas

Parduota
10 milijonų
egzempliorių

Alma littera

Autorės žodis

Šio romano veikėjai sugalvoti. Tačiau kai kurie iš aprašytų įvykių – tikri: tai, kas okupuotoje Prancūzijoje vyko 1942-ųjų vasarą, o ypač 1942 metų liepos 16 dieną pačiame Paryžiaus centre organizuotos garsiosios Žiemos velodromo (*Vel' d'Hiv*) gaudynės.

Tai ne istorinis romanas ir nepretenduoja toks būti. Tai mano duoklė Žiemos velodromo vaikams. Negrižusiems vaikams. Ir tiems, kurie išgyveno, kad viską mums papasakotų.

O Dieve! Ką ši šalis daro su manimi? Kadangi ji
mane atstūmė, šaltai apmąstykime, stebėkime, kaip
ji netenka garbės ir gyvybės.

IRÈNE NÉMIROVSKY, „Prancūziška siuita“
(*Suite Française*, 1942)

Tigre, degantis nakčia
Miškuose liepsna skaisčia,
Kieno rankos, pirštai drožė
Tavo šiurpų kūno grožį?*

WILLIAM BLAKE, „Patyrimo dainos“
(*Songs of Experience*)

* Iš anglų k. vertė Lanis Breilis.

Paryžius, 1942-ųjų liepa

Mergaitė pirmoji išgirdo daužant į duris. Jos kambarys buvo arčiausiai buto durų. Apsimiegojusi pamanė, kad tėtis pareina iš slėptuvės rūsyje. Kad pamiršęs raktus ir dabar nekantrauja, nes jo iš pradžių baikštaus bilsnojimo niekas neišgirdo. Bet tada pasigirdo balsai – nakties tyloje garsūs ir grėsmingi. Visai ne tėčio.

– Policija! Atidarykite! Greičiau!

Vėl sudunksėjo į duris, dar garsiau. Dūžiai nuėjo kiaurai iki kaulų smegenų. Gretimoje lovoje per miegus sukrutėjo jaunėlis broliukas.

– Policija! Atidarykite! Atidarykite!

Kiek valandų? Ji pro užuolaidą dirstelėjo lauk. Dar tamsu.

Mergaitei pasidarė baisu. Prisiminė pastarojo meto pokalbius prislopintais balsais, nugirstus vėlai vakare, kai tėvai manė ją jau miegant. Nutykinusi prie svetainės durų ji klausėsi ir žiūrėjo pro siaurą plyšėlį duryse. Nervingas tėvo balsas. Susirūpinęs motinos veidas. Jie šnekėjosi savąja kalba, kurią mergaitė suprato, bet kuria negalėjo kalbėti taip laisvai kaip jie. Tėtis šnibždėjo, kad laukia sunkūs laikai. Kad jiems teks būti narsiems ir atsargiems. Jis tarė keistus, nepažįstamus žodžius: „stovyklos“, „gaudynės, didžiosios gaudynės“, „rytmetiniai areštai“, ir mergaitė spėliojo, ką jie galėtų reikšti. Tėtis murmėjo, kad pavojus gresia tik vyrams – ne moterims, ne vaikams, – todėl jis kasnakt slėpsis rūsyje.

Paskui jis mergaitei paaiškino, kad jam busią saugiau kurį laiką miegoti apačioje. Kol „viskas susitvarkys“. „Kas „viskas“? – gal-

vojo mergaitė. – Ką reiškia „susitvarkys“? Kada „susitvarkys“?“ Jai rūpėjo išsiaiškinti, ką reiškia „stovykla“ ir „gaudynės“, bet buvo baisu prisipažinti, kad keliskart paslapčia klausėsi tėvų. Taigi neišdrįso paklausti.

– Atidarykite! Policija!

„Ar policija surado tėtį rūsyje?“ – klausė savęs mergaitė. – Ar todėl jie čia, ar jie atėjo išgabenti tėčio į tas vietas, kurias jis minėjo per tylūs vidurnakčio pokalbius, – į „stovyklas“ toli toli už miesto?

Mergaitė tylutėliai nutipeno į mamos kambarį. Vos ranka palietė mamai petį, ji pabudo.

– Mama, policija, – sušnibždėjo mergaitė. – Jie daužo į duris.

Mama nuleido kojas ant grindų, nusibraukė nuo akių plaukus. Mergaitei dingtelėjo, kad ji pavargusi, sena – daug senesnė nei trisdešimtys.

– Ar jie atėjo išsivežti tėčio? – rankytėmis suėmusi mamos rankas išsigandusi paklausė mergaitė. – Ar jo atėjo?

Motina neatsakė. Laidinėje vėl ėmė šūkauti. Motina ant naktinių marškinių paskubom užsimetė chalata, paėmė dukrai už rankos ir nuėjo prie durų. Jos ranka buvo karšta ir sudrėkusi – kaip vaiko, pamanė mergaitė.

– Kas ten? – pro uždarytas duris nedrąsiai paklausė motina.

Vyriškas balsas. Sušuko jos pavardę.

– Taip, mesjė, tai aš, – atsakė motina. Ryškiai, kone šaižiai, prasimušė jos akcentas.

– Atidarykite. Tuoj pat. Policija.

Motina griebėsi už kaklo ir mergaitė pamatė, kokia ji išblyškusi. Atrodė, lyg būtų netekusi paskutinio kraujo lašo ir suakmenėjusi. Lyg būtų nelikę jėgų pajudėti. Mergaitė dar nebuvo regėjusi taip išsigandusios motinos. Pajuto, kaip iš sielvarto išdžiūvo burna.

Tie vyrai vėl ėmė belsti. Motina nejudriais drebančiais pirštais atidarė duris. Mergaitė susigūžė, tikėdamasi išvysti žaliai pilkas uniformas.

Už durų stovėjo du vyrai. Vienas – policininkas su tamsiai mėlynu keliu siekiančiu apsiaustu ir aukšta apskrita kepure. Antrasis vilkėjo rusvą lietpaltį. Šis rankoje turėjo sąrašą. Pakartojo moters pavardę. Ir tėvo pavardę. Prancūziškai kalbėjo tobulai. Vadinasi, mums niekas negresia, pamanė mergaitė. Jeigu jie prancūzai, ne vokiečiai, pavojaus nėra. Jeigu jie prancūzai, nepadarys mums nieko blogo.

Motina prisitraukė mergaitę. Mergaitė per chalata jautė besidaužant mamos širdį. Norėjo atstumti mamą. Norėjo, kad mama išsitiestų, kad drąsiai žvelgtų į tuos vyrus, kad liautųsi gūžtis, kad jos širdis taip nesidaužytų – it kokio išgąsdinto žvėrelio. Mergaitė norėjo, kad jos mama būtų narsi.

– Mano vyro... nėra, – užsikirsdama ištarė motina. – Nežinau, kur jis. Aš nežinau.

Vyras rusvu lietpalčiu žengė pro duris.

– Paskubėkite, poniam. Turite dešimt minučių. Pasiimkite drabužių. Kad užtektų kelioms dienoms.

Motina nė nekrustelėjo. Stebeilijo į policininką. Tas stovėjo laiptų aikštelėje nugara į duris. Atrodė visai abejingas, nuobodžiaujęs. Ji palietė jo mėlyną rankovę.

– Mesjė, meldžiu... – prabilo.

Policininkas atsigręždamas nubloškė motinos ranką. Plieninės tuščios akys.

– Girdėjote. Eisite su mumis. Taip pat ir jūsų duktė. Darykit, kas liepta.

Paryžius, 2002-ųjų gegužė

Bertranas kaip visada vėlavo. Stengiausi nesinervinti, bet tuščiai. Zoja nuobodžiaudama ramstė sieną. Tokia panaši į tėvą, kad kartais net juokas ima. Bet ne šiandien. Pakėliau akis į seną aukštą pastatą. Mamė* namai. Senasis Bertrano močiutės butas. Ir mes ketinome jame apsigyventi. Iš Monparnaso bulvaro, palikę ten triukšmingą eismą, dėl trijų kaimynystėje įsikūrusių ligoninių nuolat zujančias greitąsias, kavines ir restoranus, ketinome kraustyti į šią tylią, siaurą gatvelę dešiniajame Senos krante.

Žavėjau si senoviniu aptrupėjusiu Marė grožiu, bet šis rajonas man buvo nepažįstamas. Ar džiaugiausi, kad kraustomės? Nežinau. Bertranas manęs nė neklausė. Tiesą sakant, apskritai apie tai mažai kalbėjomės. Kaip visuomet užsidegęs, jis stačia galva nėrė į šį su-manymą. Be manęs.

– Va jis, – tarė Zoja. – Pavėlavo tik pusvalandį.

Stebėjome, kaip Bertranas jam būdinga ypatinga, išdidžia ir juslinga eisena neskubriai žingsniuoja gatve. Lieknas, tamsbrūvis, spinduliuojantis seksualų žavesį, tipišką prancūzas. Kaip visada kalbėjo telefonu. Jam įkandin pėdino jo verslo partneris, barzdotas rausvaveidis Antuanas. Jų agentūra buvo įsikūrusi Pasažo gatvėje tuoj už Magdalenos bažnyčios. Bertranas nuo seno, dar iki mums susituokiant, dirbo architektūros agentūroje, o prieš penkerius me-tus drauge su Antuanu ėmėsi nuosavo verslo.

* *Mamé* (pranc.) – nuo žodžio *maman*, reiškiančio „mama, mamytė“.

Bertranas pamėjo mums ir suraukęs antakius piktai parodė į telefoną.

– Lyg negalėtų baigti kalbėt, – nusišaipė Zoja. – Kurgi.

Zojai tebuvo vienuolika, bet kartais atrodydavo, kad ji jau pauglė. Visų pirma jos ūgis, prašokęs visų jos draugių ūgį, – ir pėdos, niūriai pridurtų ji, – o tada ne pagal metus susiformavęs proto blaivumas, nuo kurio man gniauždavo kvapą. Rimtu šviesiai rudų akių žvilgsniu, tuo, kaip mašliai kilstelėdavo smakrą, ji buvo panaši į suaugusį žmogų. Visada tokia buvo, net vaikystėje. Rami, brandi, kartais pagal savo amžių netgi per brandi.

Antuanas priėjo pasisveikinti, o Bertranas toliau kalbėjosi telefonu – taip garsiai, kad girdėjosi visoje gatvelėje, mosuodamas rankomis, vaipydamasis ir gręžiodamasis pasitikrinti, ar klausomės kiekvieno jo žodžio.

– Keblumai su kitu architektu, – taktiškai šyptelėjęs paaiškino Antuanas.

– Konkurentas? – paklausė Zoja.

– Taip, konkurentas, – patvirtino Antuanas.

Zoja atsiduso.

– Vadinasi, tikėtina, kad kiurksosim čia visą dieną, – pareiškė ji. Man į galvą šovė mintis.

– Antuanai, gal jūs kartais turite madam Tezak buto raktus?

– Turiu, Džulija, – nušvito jis. Antuanas į mano prancūzų visada atsakydavo anglų kalba. Spėju, iš draugiškumo, bet mane tai šiek tiek erzino. Atrodė, tarsi mano prancūzų ir po šitiekos čia pragyventų metų niekam tikusi.

Antuanas pamosavo raktu. Nusprendėme kilti aukštyn trise. Zoja mikliai surinko durų kodą. Per žalią vėšų kiemą nužingsniauome prie lifto.

– Negaliu pakęsti liftų, – pareiškė Zoja. – Tėtis turės ką nors sugalvoti.

– Mieloji, jis pertvarko tik tavo prosenelės butą, – priminiau. – Ne visą namą.

– Vadinasi, teks pertvarkyti ir namą, – atšovė ji.

Belaukiant lifto, mano telefonas užgriaudėjo Darto Veiderio melodiją. Žvilgtelėjau į ekranėlyje šviečiantį numerį. Skambino Džoša, mano viršininkas.

Atsiliepiu:

– Klausau.

Džoša mandagybėms laiko negaišo. Kaip visada.

– Grįžk iki trečios. Reikia baigt su liepos temom. Viskas.

– Ohoho, – atitariau smagiai. Prieš pokalbiui nutrūkstant, dar išgirdau jo kikenimą. Regis, Džoša patinka, kai sakau „ohoho“. Gal tai jam primena jaunystę. Antuaną mano senamadiški amerikonzmai, atrodo, irgi linksmina. Įsivaizduoju, kaip jis juos kaupia, o paskui bando pakartoti savo prancūzišku akcentu.

Liftas – vienas iš tų neprilygstamų paryžietiškų keistenybių su miniatiūrine kabina, ranka valdomu geležiniu skydu ir dvigubomis medinėmis durimis, kurios būtinai trenkia tau į veidą. Įsispraudusi tarp Zojos ir Antuano – kiek padauginusio *Vetiver* aromato, – mums bekylant veidrodyje pamatau savo veidą. Atrodau lygiai tokia pat sukiožusi kaip ir vaitojantis liftas. Kur dingo skaistaveidė Bostono gražuolė? Į mane spoksanti moteris buvo to bjauraus amžiaus tarp keturiasdešimt penkerių ir penkiasdešimties, lyg suvargusi niekieno žemė, su ryškėjančiomis raukšlėmis ir tykiai besiartinančia menopauze.

– Ir aš nekenčiu šito lifto, – niūriai burbtelėjau.

Zoja nusišiepė ir gnybtelėjo man skruostą.

– Mam, šitam veidrody ir Gvinet Peltrou atrodytų kaip ragana.

Norom nenorom nusišypsojau. Pasakyta labai zojiškai.

*M*ama pravirko: iš pradžių tyliai, paskui garsiau. Mergaitė žiūrėjo apstulbusi. Per visus dešimt savo gyvenimo metų nebuvo regėjusi mamos verkiant. Išsigandusi stebėjo, kaip ašaros srūva išblyškusiu, sukritusiu mamos veidu. Norėjo liepti mamai liautis verkti, nepakeliama gėda buvo matyti mamą šniurkščiojant šių nepažįstamų vyrų akivaizdoje. Bet vyrams mamos ašaros buvo nė motais. Jie liepė jai paskubėti. Nesą ko gaišti.

Kambaryje miegojo mažasis berniukas.

– Kur jūs mus vežate? – paklausė motina. – Mano duktė prancūzė, ji gimusi Paryžiuje, kodėl ir ją imate? Kur mus vežate?

Vyrai nebeaušino burnos. Dunksojo palinkę viršum jos it grėsmingi milžinai. Motinos akys išsiplėtė iš baimės. Ji nusvyrinėjo į savo kambarį ir susmuko ant lovos. Po poros akimirkų atsitiesė ir atsigręžė į mergaitę. Balsas virto šnypštumu, veidas – sustingusia kauke.

– Pažadink brolių. Abu apsirenkit. Paimk drabužių sau ir jam. Paskubėk! Nagi, greičiau!

Broliaukas, dirstelėjęs pro durų plyšį ir išvydęs tuos du vyrus, iš siaubo neteko žado. Žiūrėjo, kaip motina, visa susitaršiusi, raudodama, bando krautis daiktus. Jis sukaupė visą savo keturmečio kūno stiprybę. Atsisakė judintis. Mergaitė jį meilikaudama įkalbinėjo. Jis nepasidavė. Stovėjo kaip įkastas, rankeles susinėręs ant krūtinės.

Mergaitė nusirengė naktinius marškinius, čiupo kartūninę palaidinukę, sijoną. Įsispyrė į batus. Brolis nenuleido nuo jos akių. Abu girdėjo, kaip savo kambaryje verkia mama.

– Eisiu į mūsų slėptuvę, – sušnibždėjo jis.

– Ne! – griežtai užginčijo sesuo. – Eisi su mumis, turi eiti su mumis.

Mergaitė čiupo brolių, bet jis išslydo jai iš rankų ir šmurkštelėjo į ilgą, gilią spintą, paslėptą jų kambario sienoje. Į tą, kurioje jie žaisdavo slėpynių. Jie visada čia slėpdavosi, užsirakindavo viduje – tai buvo tarsi jų namelis. Mama ir tėtis žinojo, bet nuduodavo nežiną. Šaukdavo juos vardais. Garsiai, linksmai stebėdavosi: „Kurgi tie mūsų vaikai? Kaip keista – juk vos prieš minutėlę buvo čia?“ Ir mergaitė su broliuku smagiai sau kikendavo.

Čia jie turėjo žibintuvėlį, kelias pagalvėles, žaislų ir knygų, net vandens gertuvę, kurią mama kasdien pripildavo. Broliukas dar nemokėjo skaityti, tad mergaitė jam balsu skaitydavo „Mažąjį velniūkštį“. Jam patiko pasaka apie našlaitį Šarlių ir baisiąją madam Makmiš ir apie tai, kaip Šarlis jai atkeršijo už visas jos žiaurības. Ji skaitė broliukui šią istoriją daugybę kartų.

Iš tamsos į mergaitę žvelgė brolio veidelis. Berniukas buvo apglėbęs mėgstamiausią meškutį ir nebebijojo. Gal iš tikrųjų jam čia nieko nenutiks. Turės vandens ir žibintuvėlį. Galės pasižiūrėti paveiksliukus grafienės de Segur knygelėje. Jo mėgstamiausias – apie nuostabų Šarlio kerštą. Gal reikėtų jį čia trumpam palikti? Tie vyrai jo neras. Ji ateis jo vėliau, dieną, kai jas paleis namo. Ir tėtis, vis dar lindintis rūsyje, jei pareis, žinos, kur slepiasi broliukas.

– Ar tau ten baisu? – paklausė ji tyliai, kai vyrai vėl šuktelėjo, ragindami paskubėti.

– Ne, – atsakė jis, – aš nebijau. Užrakink mane. Jie manęs neras.

Mergaitė uždarė blyškų veidelį, pasuko spynoje raktą. Įsidėjo raktą į kišenę. Spyną slėpė besisukantis įtaisas, padarytas kaip šviesos jungiklis. Spintos kontūro sienos apkaloje visiškai nesimatė. Taip, jam čia bus saugu. Ji buvo tuo tikra.

Mergaitė sumurmėjo jo vardą ir priglaudė delną prie medžio plokštės.

– Grįšiu tavęs. Pažadu.